Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2020–2021

# 35 295 EU en de rechtsstaat

K

## BRIEF VAN DE VOORZITTERS VAN DE VASTE COMMISSIES VOOR EUROPESE ZAKEN EN VOOR JUSTITIE EN VEILIGHEID

Aan de Eurocommissaris voor Justitie,
de heer D. Reynders

Den Haag, 26 oktober 2020

De vaste commissies voor Europese Zaken en voor Justitie en Veiligheid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal hebben naar aanleiding van de Nederlandse inzending van de Questionnaire die de Europese Commissie heeft verspreid over de EU-toetsingscyclus voor de rechtsstaat schriftelijk overleg gevoerd met de regering.[1] Naar aanleiding van dit schriftelijk overleg wensen de leden van de fractie van **Forum Voor Democratie (FVD)** [2] enkele bijkomende vragen en opmerkingen aan de Europese Commissie voor te leggen. De leden van de fractie van de **Partij voor de Vrijheid (PVV)** [3] sluiten zich hierbij aan.

Op basis van de Mededeling «*Strengthening the rule of law within the Union – a blueprint for action*» (juli 2019) geeft de Europese Commissie aan een EU-toetsingscyclus te willen ontwikkelen die betrekking heeft op de rechtsstaat. De leden van de fractie van FVD beschouwen de EU-toetsingscyclus voor de rechtsstaat een van de belangrijkste onderwerpen in de gedachtewisseling tussen de Europese Commissie en de nationale parlementen, in het bijzonder de Eerste Kamer. Deze leden leveren daarom graag een bijdrage aan deze discussie.

De eerste vraag die daarbij gesteld kan worden is: Waarom wordt in deze cyclus alleen de rechtsstaat («*rule of law*») betrokken? Zoals bekend worden in artikel 2 van het *Verdrag betreffende de Europese Unie* (VEU) de volgende waarden genoemd als funderend voor de Europese Unie: «*De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een*

[1] Kamerstukken I, 2020–2021, 35 295, H.
[2] Deze fractie bezet 10 van de 75 zetels in de Eerste Kamer.
[3] Deze fractie bezet 5 van de 75 zetels in de Eerste Kamer.

kst-35295-K
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2020

*samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen.*»
Dit artikel levert naar het oordeel van de leden van de fractie van FVD vier mogelijke aandachtspunten op die moeten worden onderscheiden: 1. Menselijke waardigheid als ultiem fundament, 2. Vrijheid en gelijkheid als politieke idealen, 3. Democratie, rechtsstaat en mensenrechten als politiek-juridische instrumenten om deze waarden te realiseren, 4. Pluralisme, non-discriminatie, tolerantie, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid tussen mannen en vrouwen als kenmerken van een samenleving waarin de drie voorgaande punten succesvol zijn geïnternaliseerd.[4] De EU-toetsingscyclus voor de rechtsstaat is gericht op één onderdeel uit het derde punt zoals hier onderscheiden, namelijk de rechtsstaat («*rule of law*»). Een dergelijke beperking ligt niet voor de hand op basis van de afspraken die de landen van de EU hebben neergelegd in het VEU. Heeft de Commissie een verklaring voor deze beperking? Acht zij het verantwoord deze beperking te hanteren wanneer we weten dat de landen van de EU zich aan een breder kader van idealen gecommitteerd hebben, zoals blijkt uit het funderend artikel 2 van het VEU?

Een tweede vraag heeft betrekking op de relatie tussen democratie en rechtsstaat. In de hiervoor genoemde ordening zijn de rechtsstaat (met daaronder gebracht de mensenrechten) en democratie genoemd als twee politiek-juridische instrumenten ter verwezenlijking van centrale waarden binnen de Unie. Hoewel rechtsstaat en democratie elkaar op bepaalde punten ondersteunen, kunnen zij ook op gespannen voet met elkaar verkeren. Een volledige juridisering van de samenleving leidt tot een erosie van democratische beslissingsmacht. Democratie en rechtsstaat dienen daarom in een evenwichtige verhouding tot elkaar te worden gebracht. Zou dat niet betekenen dat het isoleren van de rechtsstaat uit het totale pakket aan waarden en beginselen van de EU, niet alleen in strijd is met de afspraken van de EU-landen (zie de eerstgenoemde vraag), maar ook feitelijk onmogelijk is vanwege de nauwe verwevenheid van deze twee politiek-juridische instrumenten?

Een derde vraag die leeft bij de leden van de fractie van FVD heeft betrekking op de status van het document «*European Rule of Law Mechanism: input from Member States*». Dit document lijkt een uitwerking van de Mededeling «*Strengthening the rule of law within the Union*», maar introduceert tevens een significant andere terminologie die niet identiek is aan die van de rechtsstaat en andere in art. 2 VEU genoemde concepten. Hier wordt aan de instanties die een bijdrage willen leveren aan de EU-cyclus gevraagd vragen te stellen over: a. Wetgeving, b. Beleidsontwikkelingen, c. Ontwikkelingen rond de rechtsprekende macht en d. Andere relevante ontwikkelingen. De vraag die daarbij opkomt, is of de Europese Commissie in de praktische uitwerking van de EU-cyclus over de rechtsstaat niet overstapt op een enorm breed pakket aan onderwerpen waarbij elke focus lijkt te ontbreken. Wordt de EU-cyclus niet eigenlijk een dialoog over «*good governance*», zo vragen deze leden.

Een vierde vraag die bij de leden van de fractie van FVD is opgekomen heeft betrekking op de selectie van de instanties die geacht worden een bijdrage te leveren aan de EU-cyclus over de rechtsstaat. In artikel 2 VEU is aangegeven op welke waarden de Unie is gebaseerd. Bij de vraag of een bepaald land de waarden van de Unie heeft geschonden, is verdragsrechtelijk een belangrijke rol toebedeeld aan de rechterlijke instanties, met

[4] Cliteur, Paul, «*Strengthening the Rule of Law Within the Union: Some Advice to Break the Deadlock*», in: Afshin Ellian and Raisa Blommestijn, eds., Reflections on Democracy in the European Union, Eleven International Publishing, The Hague 2020, pp. 167–193.

name het Hof van Justitie in Luxemburg. Het beoordelen van de vraag of een land de rechtsstaat schendt, is ook een technisch-juridische vraag die gespecialiseerde kennis vergt. Is de Commissie het eens met de leden van de fractie van FVD dat de procedure zoals deze nu lijkt te worden gevolgd het gevaar loopt dat organisaties zich gaan uitspreken over een kwestie waarop men geen speciale expertise kan doen gelden? Met andere woorden, wordt de vraag wat de rechtsstaat is, en welke landen zich wel of niet aan de eisen van de rechtsstaat conformeren, niet uitbesteed aan personen en organen met te weinige gespecialiseerde expertise, terwijl de rechterlijke organen beter geëquipeerd zijn zich hierover uit te spreken?

De commissies voor Europese Zaken en voor Justitie en Veiligheid kijken met belangstelling uit naar de antwoorden van de Europese Commissie.

M.G.H.C. Oomen-Ruijten
Voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken

M.M. de Boer
Voorzitter van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid